

Těžká otázka

Pozn. autora: Útlocitnější povahy necht' nepokračují ve čtení, neb v omračení pod stůl padnouti by mohli. Expresivní výrazy jsou však většinou použity jen jako názorný materiál.

V době nedávné překvapil mě můj pětiletý syn, když jsem ho káral ohledně používání slova prdel. Zeptal se mě, proč jsou sprostá slova. Začal jsem mu vysvětlovati cosi o tom, že se lidem uleví, když použijí takové jadrné, průrazné slovo... Sám jsem ale čím dál více cítil, že s touto odpovědí nejsem spokojen. Ani on nebyl spokojen, anžto položil stejnou otázku znovu. Šlo mu spíše o to, ukázalo se, jak se stane, že některá slova jsou sprostá a některá nikoliv. A to jsem již byl dosti v koncích i se svým vysokoškolským (pravda, komunistickým) vzděláním. Nechtěl jsem se zbaběle smířit s vymezením, že pindík, pipinka, souložit, močit, kakat atd. jsou slova slušná a ta že budeme používat a jiná používat nebudeme.

Podělil jsem se o tento zážitek se svými kolegy a ukázalo se, že odpověď skutečně není tak snadná. Kolegyně Hanka přišla nakonec s pozoruhodnou myšlenkou, že úlevnost aktu vyřčení sprostého slova spočívá v tom, že překročíme (možná prorazíme) hranice superega, kterými jsme spoutáni a užijeme si limitně něco, co není běžné. Občas se spokojíme s jakýmsi polovičatým vyřešením vnitřního konfliktu tím, že použijeme slovo, které sice sprosté není, ale nápadně slovo sprosté připomíná nebo alespoň začíná na stejné písmeno či slabiku. Každý (důvtipnější) pak jasně ví, co bychom řekli raději.

V tomto stadiu úvah se mi vybavila internetová etuda Luboš vs. Lakatoš (stojí za poslech), kde hlavní aktér používá expresivních výrazů nekonvenční češtiny v míře vyšší než malé. Vtírala se mi myšlenka, zda Luboš taky bojuje se svým superegem. Navenek to vyhlíží tak, že moc ne. Považuji však za pravděpodobné, že i Luboš byl v dětství poučován o nepřipustnosti některých slov (minimálně ve škole). Tudíž je pravděpodobné, že měl (ale hodně dávno) rovněž zkušenost s úlevností boření hranic superega. Při jeho dechberoucí frekvenci patrně však dochází k devalvací účinku a vede k dalšímu zvyšování produkce takových výrazů, analogicky bychom mohli říci (slovy adiktologa), že roste tolerance. Aby se dostavila úleva, musí se sprost'áčit zkrátka více.

Jakožto terapeut zaměřený na rodinu uvažoval jsem taktéž o tom, zda sprostá slova patří více ke slovníku mužskému či ženskému. Zprvu se mi zdálo jasně, že frekventovanější jsou ve slovníku mužském. Možná i proto, že mužský svět je agresivnější, a tak i výrazově expresivnější. Prostým pozorováním verbální produkce se zdálo, že tomu tak je. Pak jsem si ale vzpomněl na vyprávění jednoho člověka, který byl kdysi v týmu pořadatelů Jizerské padesátky. Tehdy se ještě startovala na hrabětických loukách a tam bylo jedno zapeklité místo, kde se zástupy závodníků díky výběžku lesa slévaly do úzkého proudu. Pověsili tam prý na strom ruchový mikrofon a nestačili se divit, co zaslechli. To právě „verbální peklo“ se ale prý otevřelo poté, co odstartovaly ženy. Mohli bychom však namítat, že lyžařské závody nejsou zrovna ženská disciplína, budiž. Také jsem si do určité doby myslel, že „toaletní poezie“ je doménou mužů a na dámských záchodcích se nevyskytuje. Občas se mi ale (v rámci výzkumu přirozeně) podařilo na dámské proniknout a ukázalo se, že i tam to funguje. V neposlední řadě jsem si vzpomněl na dlouhé cesty vlakem, když jsem dojížděl na vysokoškolskou kolej a se mnou stovky slečen dojíždějících do učňáků v pánevních oblastech severočeského kraje. To byla škola jazyka! Tak tedy, umravním se. Abychom byli genderově korektní, ženy mají stejné právo používat sprostá slova jako muži! Má romantizující představa z dob dospívání je v troskách...

Nakonec jsem se přeci jen uchýlil ke zbabělosti nejvyšší. Otevřel jsem Wikipedii, kde jsem se dočetl, že sprostá slova se v českém jazyce téměř výhradně týkají tabuizovaných témat, což je sexuální chování, vylučování moči a stolice. Jde prý o vyjádření negativního a silně emotivního postoje k věci či člověku. Zároveň se tam píše o tom, že některá slova procházejí

významovým posunem a z původně nezabarvených se stávají slova sprostá a patrně i naopak. Dovolil bych si polemizovat s tím, že jde o vyjádření výhradně negativní. Jistě bychom našli příklady využití sprostých slov třeba v kontextu vyjádření obdivu. Ve vojenském prostředí například (ale i jinde) vyjádření „ty pičo“ nabývalo mnohdy právě tohoto významu. Ostatně, na vojně jsem se setkal s minimálně dalšími čtyřmi desítkami odvozených tvarů a spojení tohoto slova, které ne vždy měly význam negativní. Asi ta zoufalá absence faktické přítomnosti výše zmíněného orgánu ve spojitosti se všeobecným pocitem zmaru napomohla takovému tvůrčímu jazykovému rozkvětu.

Text z Wikipedie však pomáhá vysvětlit, proč může být úlevné vyslovovat třeba slova himlhergot nebo krucifix, ačkoliv to nejsou slova sprostá v pravém slova smyslu. Vydáváme-li se na území jazykově tabuizované, skýtá nám to zvláštní druh úlevy, uspokojení. Neboli, tato skutečnost odpovídá představě kolegyně Hanky (viz výše). Co je tabu, je opředenó velkou fantazií a ta se promítá i do jazyka.

Jak se ale, doprdelepes, stane, že je některé sprosté a jiné ne! Objednal jsem si nakonec svěží dílo Patrika Ouředníka – Šmírbuch jazyka českého. A tu, v předmluvě Vladimíra Macury, se hovoří o „vysoké češtině“ a o „alternativním organismu“ nekonvenční češtiny – slovech „nízkých“. Vysoká čeština je zde představena nejen jako nástroj dorozumívání, nýbrž i duchovní hodnota, nástroj, kterým s námi předkové rozmlouvají, kulturní svátost, kterou je potřeba ochraňovat. Pozoruhodné však je, že literatura, zejména ta „vysoká“, se nezdá zabývat opěvováním lásky v různých podobách, a to i té tělesné. Vzniká zde tedy jakási vztahová ambivalence k tématu tělesnému, na jedné straně považujeme věci tělesné za tabu a zároveň je dokážeme literárně adorat. Musíme k tomu ale používat slova „schválená“, či používat takové opisy, které dojdou jen těm důvtipnějším. No, asi bychom si mohli položit otázku, kde se vlastně bere takový nevtah k tomu tělesnému, ale to je na jiný článek.

Pro úplnost, Šmírbuch přináší celé bohatství nekonvenčních výrazů. Považme, že například ke slovu souložit nabízí více než 300 dalších slov a slovních spojení nekonvenční češtiny, která mají stejný význam. Ach, to je bohatství! Problematické. A zároveň úžasný prostor pro úlevu.

No, tak to tedy vzdávám, (se skřípěním zubů) - pindík, pipinka, souložit, močit, kakat atd. jsou slova, která „vysoká čeština“ nejspíš přijala jako úlitbu, nezbytnost a ta ostatní máme pro úlevu a potěšení. Ale jen když to děti neslyší. A neslyší?

Jak tohle všechno, kurva, pětiletému dítěti vysvětlím?